

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ιθ'

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσια. — Γραφεῖον Διευθ. Ἐπι τῆς λειψ. Παναπιστημίου 89. 12 Μαΐου 1885

Ἡ ΖΩΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΑΙ ΤΙΜΟΘΕΟΣ Ο ΓΑΖΑΙΟΣ

Α'

Εἰς τὸν Ἀριστοτέλη ἀνάγεται ἡ ἰδρυσις τῆς ζωολογίας ὡς ἐπιστήμης. Διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ περὶ ζῶων ἱστορίας, περὶ μορίων ζῶων, περὶ κινήσεως ζῶων ἔθηκε τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ λογικῆς δεινότητος καὶ ὄξυνοίας ταξινομήσεως τὰς παρατηρήσεις τῆς μακρῆς αὐτοῦ πείρας καὶ τῆς ἐπιμελοῦς παρατηρήσεως. Ἀναντιρρήτως δ' οὐκ ὀλίγον συνέτεινεν εἰς τὸ μέγα ἔργον τοῦ φιλοσόφου ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος. Οὗτος εἶπερ τις καὶ ἄλλος ἠδύνατο ἅμα μὲν νὰ ἐκτιμήσῃ ὡς γνήσιος τοῦ Σταγειρίτου μαθητῆς τὰς μελέτας τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ἅμα δὲ νὰ συνεργήσῃ ὡς κοσμοκράτωρ εἰς ὅσον ἐνεστί λυσιτελεστέραν τῶν μελετῶν τούτων διεξαγωγὴν πρὸς τέρψιν μὲν καὶ χαρὰν ἑαυτοῦ, διδασκαλίαν δὲ τοῦ κόσμου ὅλου. Διὸ κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Πλινίου ὁ μέγας βασιλεὺς ἔθηκεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀριστοτέλους, πολλὰς χιλιάδας ἀνθρώπων ἐν τε Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ, κυνηγέτας, ὀρνιθοθήρας, ἄλιεις, ποιμένας, μελισσοκόμους, ἰχθυοτρόφους καὶ ἰξευτὰς, εἰς οὓς ἐδόθη ἡ ἐντολὴ νὰ συλλέγῃσι καὶ ἐργάζωνται κατὰ τὰς διαταγὰς καὶ ὁδηγίας τοῦ περιφανοῦς παρατηρητοῦ. Ἡ ἀληθῶς βασιλικὴ αὕτη πρόστασις ἀνεπλήρωσε κατὰ μέγα μέρος τὰς εὐκολίας ἃς παρέχει εἰς τὸν φυσιοδίφην τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἡ ὑπαρξίς μεγάλων βιβλιοθηκῶν, εἰδικῶν φυσιογραφικῶν πινάκων, μεγάλων ζωολογικῶν μουσείων, πρὸς δὲ ἡ ταχύτης καὶ ἡ εὐχέρεια τῆς συγκοινωνίας. Ἐπι τοιούτων δὲ βάσεων ἐργασθεὶς ἐγέννησεν ἔργα, ἅτινα παρ' ὅλην τὴν πρόσδον τῶν περὶ τὰ ζῶα μελετῶν ἦτις ἐγένετο διὰ τῶν αἰῶνων θεωροῦνται ἔτι καὶ νῦν ἄξια τοῦ ὀνόματος τοῦ μεγάλου φιλοσόφου.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἔμεινεν ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς συστηματικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ζωολογίας. Καὶ δὲν ἔπαυσε μὲν ὁ ἐπιγενέστερος ἑλληνικὸς κόσμος ἀγαπῶν καὶ μελετῶν

τὰ ζῶα ἄλλ' ὁ χαρακτῆρ τοῦ ἔργου μετεβλήθη, τὸ διαπνέον τὸν Σταγειρίτην πνεῦμα τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως μετετρέπη εἰς τάσιν πρὸς ἀποταμίευσιν βιωφελῶν περὶ ζωολογίας εἰδήσεων ἢ πολυπράγματα ζήτησιν τοῦ ἐν τοῖς ζῷοις ξένου καὶ παραδόξου. Δὲν ἐμελετῶντο πλέον ἡ ἀνατομικὴ διάπλασις καὶ ἡ φυσιολογικὴ σύστασις τῶν ζῶων ὡς τοῦτο ἔπραξεν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ βαίνων καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ συνοψίζων ἐν τοῖς Ζωϊκοῖς αὐτοῦ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, ἀλλ' ἠρευνᾶτο ἡ πρακτικὴ χρησιμότης τῆς κυνηγίας τῶν ζῶων ἢ τῆς ἄλλειας, ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἀπὸ ἐπικινδύνων θηρίων βλάβης, ἡ θεραπεία κατοικιδίων ζῶων, ἢ ἐπέζητοῦντο διηγήσεις περιέργων περὶ ζῶων ἱστορημάτων, ἐξεγείρουσαι μᾶλλον τὴν φαντασίαν ἢ φωτίζουσαι τὸν νοῦν. Οὕτως ἔγραψε κατὰ τὸν δεύτερον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ὁ Κολοφώνιος Νικάνδρος εἰς ἠρωϊκοὺς στίχους τὰ *Θηριακὰ* αὐτοῦ, ἅτινα ἔχουσιν ἀντικείμενον τὰ δῆγματα δηλητηριωδῶν θηρίων οὕτως ἐποίησεν ὁ ἐκ Κιλικίας Ὀπτιανὸς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Καρκαλάλα ἐπικά ποιήματα, ὧν αἱ ἐπιγραφαὶ χαρακτηρίζουσι τὴν ὕλην, τὰ *Ἀλιευτικὰ* καὶ *Κυνηγετικὰ*, εἰς ἃ προσθετέα καὶ τὰ *Ἰξευτικὰ*. Ἡ δὲ ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀρξάμενη ἐργασία ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν θεραπείαν τῶν κυνῶν καὶ ἵππων συλλεχθεῖσα βραδύτερον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐχρησίμωσεν εἰς σύνταξιν τῶν περιέργων *Ἱππιατρικῶν* καὶ *Κυνοσοφῶν*, ἐν οἷς ἀναγνωρίζομεν ἄξιαν μελέτης ἐγκαταμίξιν τῶν πρακτικῶν πορισμάτων τῆς κτηνατρικῆς πρὸς τὴν μαρμόσφορον πλάνην τῆς λαϊκῆς δεισιδαιμονίας. Τὴν δὲ τάσιν τῆς περιυναγωγῆς παραδόξων ἱστορημάτων περὶ ζῶων ἐπιφανέστατα δεικνύει τὸ *περὶ ζῶων ἰδιότητος σύγγραμμα* τοῦ Αἰλιανοῦ, ὅστις διὰ δεκαεπτὰ ὅλων βιβλίων καταλέγει περίεργα ἀνέκδοτα καὶ σπάνια ἐπεισόδια ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ζῶων, ἀνευ τάξεως καὶ συστήματος, ἐπιδιώκων μᾶλλον τὴν τέρψιν καὶ τὴν ψυχαγωγίαν ἢ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀναγνώστου. Ἡ δὲ τοιαύτη τάσις τῆς ζωολογικῆς παραδόξογραφίας ἐξηκολούθησε καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὧν κυριώτατος ἀντιπρόσωπος ἐν τῷ εἶδει τούτῳ εἶνε ὁ

Μανουήλ Φιλῆς κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, συνθεῖς ποίημα ἰαμβικὸν περὶ ζῶων ἰδιότητος συγκείμενον ἐξ ἑκατὸν τριῶν κεφαλαίων. Καὶ κατ' αὐτὸν δὲ τὸν 15' αἰῶνα τελευτῶντα Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης ὁ πρότερον μὲν ἐπίσκοπος Λιτῆς καὶ Ρενδίνης, εἶτα δ' ἀρχιεπίσκοπος Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης ἔγραψε ζωολογικὴν συγγραφὴν τὸν αὐτὸν φέρουσαν χαρακτῆρα. Τὸ ἔργον τοῦτο σώζεται μὲν καὶ ἐν χειρογράφοις, ἐξεδόθη δὲ καὶ τύποις. Ἡ ἔκδοσις τοῦ 1744, γενομένη ἐν Βενετίᾳ παρὰ Νικολάω τῷ Σάρφω, ἦν εἶδος, φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Μερικὴ διάγνωσις» ἐκ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων περὶ φύσεως καὶ ἰδιωμάτων τινῶν ζῶων, συναθροισθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν ἀρχιερεῦσι λογιωτάτου Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου. Καὶ τῶρα πάλιν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν διορθωμένη καὶ μετατυπωμένη. Ἡ συνάθροισις αὕτη ἐγένετο ἐκ χωρίων τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Φιλῆ καὶ ἄλλων συγγραφέων, ἐπικρατεῖ δ' ὁ χαρακτῆρ τῆς ζητήσεως τῶν σπανίων ζῶων καὶ τῶν παραδόξων ἱστορημάτων.

Εἰς παλαιότερους δὲ χρόνους ἀνήκει ἡ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντίας τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐπιφάνιον, βιώσαντα κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα μ. Χ., ἀναφερομένη συγγραφή *Περὶ τοῦ Φυσιολόγου*. Αὕτη περιέχει εἰκοσιπέντε κεφάλαια, ἐν ἑκάστῳ τῶν ὁποίων μετὰ σύντομον περιγραφὴν ζῶου τινὸς τετραπόδου ἢ πτηνοῦ, ἔπεται ἐρμηνεία, ἀλλοκότως σχετίζουσα τὴν περιγραφείσαν τοῦ ζῶου ἰδιότητα πρὸς χριστιανικὴν τινα ἀρετὴν ἢ ὑπερφαίνει δῆθεν ἐν παραβολῇ ὁ βίος ἢ ὁ χαρακτῆρ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ζῶου.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν καὶ δύο περιεργα ποιήματα γεγραμμένα κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον πιθανῶς αἰῶνα εἰς ἀνομοιοτελετούς πολιτικούς στίχους, τὴν *Διήγησιν παιδιόφραστον τῶν τετραπόδων ζῶων* καὶ τὸν *Πουλολόγον*. Καὶ σκοπὸς μὲν ἀμφοτέρων τῶν στιχουργημάτων τούτων εἶνε, ὡς βῆτῶς ἀναγράφεται ἐν τῇ Διηγῆσει τῶν τετραπόδων, *ἐνωσις μαθήσεως καὶ πάθου*, παρέχει δ' ἑκάτερον ὑπὸ τύπον ἀστείας συνελεύσεως τῶν τετραπόδων ἢ τῶν ὀρνίθων καὶ ἐν ἀμοιβαίαις τῶν ζῶων τούτων ἀντεγκλήσει τὴν γνώσιν τῶν κυριωτάτων χαρακτῆρων ἑκάστου αὐτῶν. Τὰ ποιήματα ταῦτα, γεγραμμένα μετὰ χάριτος καὶ ὑπ' ἀνδρὸς παρατηρητικῆς, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πρακτικὴ τις δημόδης ζωολογία, ἐν ἣ ὁ λαὸς εὐφραίνεται καὶ διδάσκεται μετ' ἐνδιαφέροντος παρακολουθῶν τὰς κοινοβουλευτικὰς φιλοφρονήσεις τῶν τετραπόδων καὶ ὀρνίθων, συναγελαζομένων τῶν μὲν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ λέοντος, τῶν δὲ ὑπὸ τὴν τοῦ ἀετοῦ, ὅστις

Κλειτοῦριν εἶχεν καὶ χαρὰν καὶ γάμον τοῦ υἱοῦ του, τὸ πλῆθος ὄλον τῶν ὀρνέων εἶχεν το καλεσμένον.

Εἰς τῶν κυριωτάτων ζωολόγων τῶν βυζαντιανῶν χρόνων ὑπῆρξε καὶ Τιμόθεος ὁ ἐκ Γάζης τῆς Συρίας ζήσας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀναστασίου τοῦ Δικίου (491—518 μ. Χ.), ὅστις καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα ἔγραψεν, ὧν σώζονται *καθόρες καθολικοὶ περὶ συντάξεως*. Τὸ ζωολογικὸν σύγγραμμα τοῦ Τιμοθέου φαίνεται ὅτι ἐκρίνετο ἄξιον λόγου ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, διότι μνεῖαν αὐτοῦ ποιοῦνται ὁ τε Σουΐδας καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ Τζέτζης. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Τιμοθέου δὲν περιεσώθη ὀλόκληρον, μόνον δ' ἐν ἀπανθίμασιν εἶνε ἡμῖν γνωστόν. Καὶ μέχρι μὲν τινος εἴχομεν μόνον ἐκλογὴν τινα γενομένην κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ τυπωθεῖαν τὸ πρῶτον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος. Νῦν δὲ πρόκεινται ἡμῖν καὶ πολλὰ ἄλλα ἀποσπάσματα τοῦ Βυζαντίου ζωολόγου περιληφθέντα ἐν τῇ κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου τὸν δέκατον αἰῶνα γενομένη ἐκλογῇ τῶν ζωολογικῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων.

Ὁ χαρακτῆρ τοῦ ἔργου τοῦ Τιμοθέου, οἷον φαίνεται ἐκ τῶν σωζομένων ἀπανθισμάτων αὐτοῦ, εἶνε ὁ ἐπικρατῶν ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἑλληνικῇ ζωολογίᾳ, ἡ τάσις δῆλα δὴ πρὸς τὸ παράδοξον καὶ ξένον. Παραδοξογράφος εἶνε ὁ Τιμόθεος μᾶλλον ἢ παρατηρητής. Ποιεῖται λόγον μᾶλλον περὶ τῶν σπανίων καὶ ἐξωτικῶν ζῶων ἢ περὶ τῶν συνήθων ἂν δὲ ποτε περιγράψῃ κοινὰ ἢ κατοικίδια κτήνη, ἀναλέγει περὶ αὐτῶν ἀλλοκότους προλήψεις καὶ παραδόξα ἱστορήματα. Οὕτω δ' ἡ ζωολογικὴ αὐτοῦ συλλογὴ ἀποβαίνει λίαν ἐνδιαφέρουσα καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῶν δημοδῶν περὶ ζῶων προλήψεων ἐξεταζομένη.

Τῶν δὲ προλήψεων τούτων τινὲς μὲν ἔχουσι παλαιὰν τὴν γένεσιν, ὡς ἀποδεικνύει ὁ συσχετισμὸς αὐτῶν πρὸς τὰς συγγραφὰς τοῦ Ἀππιανοῦ καὶ τὰ ἱστορήματα τοῦ Πλουτάρχου, ἄλλαι δὲ στηρίζονται εἰς μύθους περὶ ζῶων ἀρχαίους. Οὕτω λέγει ὁ Τιμόθεος περὶ τῶν παρδάλεων ὅτι, γυναῖκες οὔσαι τὸ πρότερον, ἦσαν τροφοὶ τοῦ Διόνυσου, τοῦ δὲ Πενθέως ἀτιμάσαντος τὸν Διόνυσον, ηὐχθήσαν νὰ γίνωσι θηρία· τελεσθείσης δὲ τῆς εὐχῆς αὐτῶν διεσπάραξαν τὸν ἐξυβριστὴν τοῦ ὑπ' αὐτῶν παιδαγωγουμένου θεοῦ. Περὶ δὲ τοῦ ἀπάλακος ἀναγράφει τὸν μῦθον, ὅτι οὗτος εἶνε ὁ Φινεύς, ὅστις ἐκ χόλου τοῦ Ἥλιου ἐκκοπεῖς τοὺς ὀφθαλμοὺς μετεβλήθη εἰς ἀπάλακα, ζῶον μὴ ἀνεχόμενον νὰ καταλίπῃ τὸν ὑποχθόνιον ζῶον, διὸ ἂν ποτε τύχῃ νὰ ἰδῇ αὐτὸν ὁ ἥλιος, ἀδυνατεῖ ὁ ἀπάλαξ νὰ κρυβῇ πάλιν ὑπὸ τὴν γῆν, πλανᾶται δὲ μάτην ἐπιζήτων τὸν οἰκείον αὐτῷ σκότον.

Περίεργοι δ' εἶνε ἄλλοτε αἱ διηγῆσεις περὶ ζῶων ἃς ἀναγράφει ὁ Τιμόθεος κατὰ τὸν τρόπον

τῶν αἰλιανείων ἱστορημάτων. Οὕτω διηγείται περὶ τινος φύλακος καμήλου, ὅτι τύψας ἐκ τύχης τὸ ἔμπεπιστευμένον αὐτῷ ζῷον ἐγένετο μάρτυς πρωτοφανοῦς ἀποπειράς ἀντεκδικήσεως καὶ αὐτοκτονίας τοῦ ζῷου. Ἡ κάμηλος ἐξ ὀργῆς ζητούσα νὰ ἐκδικηθῇ τὸν φύλακά της, ὑπέβλεπεν εἰς τὴν εὐνὴν ὅπου συνήθως ἐκοιμάτο ὁ ἀνήρ. Ἄλλ' οὗτος ἐννοήσας τὴν μελετωμένην ἐκδικησιν, προσποιεῖται μὲν ὅτι κατεκλίθη, ὑπεκφυγὼν δ' ἐκρύψεν εἰς τὴν εὐνὴν ἀσκὸν πλήρη ἀέρος καὶ ἀπεμακρύνθη ἀποσκοπῶν τὸ μέλλον συμβῆναι. Τότε προσέρχεται εἰς τὴν κοίτην ἡ κάμηλος, μὴ εὐρούσα δὲ τὸν ὕριστὴν αὐτῆς, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ὡσπερ εἰς χλεύην ἐγκείμενον τὸν ἀσκὸν, βράζουσα ὑπ' ἀγανακτήσεως, τοῦτον μὲν ἀκοντίζει εἰς ὕψος, πλήξασα δὲ τὴν κεφαλὴν κατὰ τῆς φάντης μόλις οὕτω διὰ τοῦ θανάτου ἐπαύσατο τῆς ὀργῆς.

Ἄλλα δὲ τῶν διηγημάτων τοῦ Τιμοθέου πηγὴν ἔχουσι προφανῶς τὰς παρατηρήσεις τῶν ἀγροτῶν. Τοιοῦτον εἶνε τὸ περὶ λύκου, ὅτι βρωτάτον ὄντα ἡ φύσις μέτρα παιδεύει τροφῆς· διότι λέγεται ὅτι ὅταν γέννηται διακορῆς καὶ ὑποπλησθῇ τὴν γαστέρα, ἐξοιδεῖται αὐτοῦ ἡ γλῶσσα καὶ φράσσει τὸν λαιμὸν αὐτοῦ. Οὕτω δὲ τιμωρεῖται ὁ λύκος διὰ τὴν ἀθηφαγίαν αὐτοῦ. Τοιαύτης πρακτικῆς σοφίας προῖον εἶνε καὶ ἡ ἄγγρα τῶν ἀσπαλάκων ὅτινες θηρεύονται κατὰ τὸν Τιμόθεον ὑπὸ τῶν γεωπόνων ἀναγκαζόμενοι διὰ τῆς ὀσμῆς πράσου ἢ κρομμίου νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῶν σκοτεινῶν βαράθρων ἐν οἷς κρύπτονται εἰς τὸ ζαλίζον αὐτοὺς φῶς τοῦ ἡλίου. Καὶ ὁ τρόπος δὲ τοῦ θηρεῖν τὰς ἐλάφους ὃν διηγεῖται φαίνεται παρελημμένος ἐκ τῆς πράξεως τῶν χρόνων αὐτοῦ· λέγει δὴ ἄρα ὅτι συλλαμβάνονται ὑπὸ τῶν κυνηγῶν περικαλυπτόντων τὸ σῶμα διὰ κλάδων νεοθαλῶν. Ἡ ἔλαφος πλησιάζει πρὸς τὸν περισκεπῆ θηρευτὴν ἐκλαμβάνουσα αὐτὸν ἀντὶ δένδρου καὶ σπεύδουσα ἐπὶ τὰ φύλλα, ἀλλ' ἀγρεύεται πικρῶς πληγεῖσα ὑπὸ τοῦ βέλους ὅπερ ἐκτινάσσει ὁ κυνηγὸς ἔχων ἐκτεταμένον ὑπὸ τὰ φύλλα τὸ τόξον.

Ἐκ τῶν τοιούτων παραδειγμάτων ἐνδεικνύεται τὸ πρακτικὸν καὶ παρατηρητικὸν τῆς ζωολογίας τοῦ Τιμοθέου. Ἄλλ' οἱ χαρακτῆρες οὗτοι, ὅταν μάθησις τις δὲν στηρίζεται εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀκριβῆ ζήτησιν τῆς ἀληθείας, εὐκόλως ἐπιφέρουσιν τὴν μετάπτωσιν καὶ τὴν εὐπιστον ἀποδοχὴν τῶν πεπλανημένων δοξασιῶν τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ. Ἐντεῦθεν βλέπομεν τὸν Γαζαῖον ζωολόγον ἀζητήτως καὶ μωρῶς ἀναγράφοντα τὰς περὶ ζῶων πίστει τῶν ἀγροτῶν, πιστεύοντα εἰς τὰς ἀδυσπότους ἰδιότητας τῶν ζῶων τὰς παραδόξους δι' αὐτῶν θεραπείας, τὰς τερατώδεις περὶ αὐτῶν διηγήσεις. Οὕτω δ' ὁ ζωολόγος γίνεται καὶ ἄκων παραδοξογράφος.

Τοιαῦτα παράδοξα πολλὰ μυθογραφεῖ περὶ

τοῦ λύκου. Διηγεῖται ὅτι ὁ λύκος ἂν προφθάσῃ νὰ ἴδῃ πρότερος τὸν ἄνθρωπον ποιεῖ αὐτὸν ἐνεὸν καὶ ἀφθογγον. Τὸ κατὰ τῶν προβάτων μῖσος τοῦ ζῷου εἶνε οὕτω μέγα, ὥστε οὐδ' αὐτὸς ὁ θάνατος ἐπιφέρει τὴν συνδιαλλαγὴν· καὶ ἂν ποτε τύχῃ εἰς κιθάραν ἔχουσαν χορδὰς προβάτων νὰ συμμιγῇ μία χορδὴ λύκου, ταύτην μὲν θέλεις ἀκούσει ὑποφθεγγομένην ἄμουσόν τι καὶ ἀπφθόν, αἱ δὲ λοιπαὶ χορδαί, αἱ ἀπὸ προβάτου, σιωπῶσιν, ὡσεὶ φοβηθεῖσαι τὴν παρουσίαν τοῦ χαλεποῦ γείτονος. Ὅταν ὁ λύκος νοσήσῃ καὶ στερεῖται τροφῆς, διηγεῖται ὁ Τιμόθεος ὅτι ἐσθίει χοῦν καὶ διατηρεῖται διὰ ταύτης τῆς τροφῆς. Ὅπως τις σωθῇ ἀφόβως ἀπὸ τῶν λύκων, ἀρκεῖ νὰ κρεμάσῃ ἀπὸ τοῦ αὐχένος ὀδόντα τούτου τοῦ ζῷου. Ἴππος δὲ φορῶν ὀδόντα λύκου γίνεται ταχύτατος. Κρατῶν ἐν χερσὶν ὠμοπλάτην φρύνου δύνασαι νὰ ποικοιμίσης τὸν λύκον.

Ἄλλα καὶ περὶ ἄλλων ζῶων οὐχ ἦττον παράδοξα διηγεῖται ὁ Τιμόθεος. Αἱ παρδάλεις ἀγαπῶσι τὸν οἶνον, ὅστις γίνεται αἴτιος τῆς ἀγρεύσεως αὐτῶν κατὰ τοιοῦτόν τινα τρόπον. Οἱ θηραταὶ πληρώσαντες ἀμφορεῖς οἴνου καταλείπουσιν αὐτοὺς ἐν γῇ ἀνύδρω· αἱ δὲ παρδάλεις φθάσασαι αὐτόσε καὶ ἀλισκόμεναι ὑπὸ τῆς δίψης πίνουσιν οἶνον μέχρι κόρου, ὑφ' οὗ μεθυσκόμεναι πίπτουσιν εἰς βαθὺν ὕπνον καὶ συλλαμβάνονται εὐχερῶς. — Περίεργος εἶνε ὁ τρόπος τῆς ὑπεκφυγῆς τῶν κυνῶν. Ὁ φορῶν ὑποδήματα κατεσκευασμένα ἐκ δορᾶς υαίνης δύναται νὰ διέλθῃ ἀβλαβῆς διὰ μέσου κυνῶν ὑλακτούντων. Περὶ δὲ τῆς υαίνης διηγεῖται καὶ τὸ ἐξῆς παράδοξον· ὅτι κύνα καθήμενον ἐπὶ στέγης δύναται νὰ κρημνίσῃ κάτω ἂν σελήνης ὑπολαμπούσης προσελθούσα λάθρα προλάβῃ καὶ πατήσῃ τὴν κατὰ γῆς σκιάν αὐτοῦ, χωρὶς ὁ κύων μηδὲν νὰ νοήσῃ· ἄλλως ἐννοήσας φεύγει καὶ ἀποκρύπτει τὴν σκιάν του γνωρίζων τί μέλλει νὰ πάθῃ. Ἄν δ' ἐντύχῃ ἀνδρὶ κοιμωμένῳ, παραμετρεῖ ἑαυτὴν καὶ ἂν μὲν εὖρῃ ὅτι εἶνε ἐκείνη μακροτέρα, ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ, ἐννοοῦσα ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ αὐτοῦ· εἰ δὲ μὴ, ἀντιπαρέρχεται, φοβουμένη τὴν μέλλουσαν αὐτῆς ἦτταν. Ἡ αὐτῆ, διωκομένη μὲν ἐπ' ἀριστερὰ ὑπὸ τοῦ θηρατοῦ, εἶνε εὐθήρατος, ὁ δ' ἐπὶ δεξιὰ διώκων μάτην θ' ἀγωνισθῇ νὰ τὴν συλλάβῃ.

Οὐκ ὀλίγα δ' εἶνε αἱ παράδοξοι θεραπείαι ὧν μνεῖαν ποιεῖται ὁ Τιμόθεος. Οὕτω λέγει ὅτι ἡ χολὴ τῆς υαίνης ὠφελεῖ εἰς τοὺς πάσχοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἰδίως τὸν χειμῶνα. Λέβης πλήρης ἔλαιου ὅσον τὸ δυνατόν παλαιοῦ διατῆξας ζῶσαν ἀλώπεκα παρέχει σπουδαίας χάριτας εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ ποδάγρας. Ὁ μυελὸς τῆς ἐλάφου εἶνε ἡπιον φάρμακον ἐν νόσοις, ἐκ δὲ τοῦ δακρύου αὐτῆς κατασκευάζεται ἡ χαλδάνη ἧτις εἶνε ἄμυντήριον πολλῶν νόσων. Ἡ χολὴ τοῦ ἐχίνου· λειαινο-

μένη μετὰ κηροῦ καταφέρει τὰ τεθνηκότα ἔμβρυα.

Ἡθέλωμεν ὑπὲρ τὸ δέον ἀπασφαλῆσαι τὸν ἀναγνώστην ἂν κατελέγομεν ἐνταῦθα ἅπαντα τὰ παραδόξα ὅσα περιέχει ἡ συγγραφή τοῦ Τιμοθέου, εἰ καὶ μικρὰ εἶνε τὰ περιωθέντα αὐτῆς μέρη. Ἄλλ' ἀρκούσι τὰ ὀλίγα ὅσα ἀνεγράψαμεν πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ἀκριτοῦ αὐτοῦ εὐπιστίας. Ὅμως ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι τινὰ τῶν παραδόξων αὐτοῦ ἱστορημάτων ἀναγράφει οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ Ὀππιανὸς καὶ ὁ Πλίνιος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Γαληνὸς καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης. Πολλὰ δ' αὐτῶν διειρηθήσαν ἀπαρμειώτα παρὰ τε τοῖς μεταγενεστέροις Βυζαντινοῖς καὶ ἴσως καὶ παρ' ἡμῖν.

Γ

Ἄλλ' ἂν ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ὁ Τιμόθεος δύναται νὰ κ'ταλεχθῆ μάλλον εἰς τοὺς παραδόξογράφους ἢ εἰς τοὺς ζωολόγους, δὲν εἶνε ἀναξία λόγου ἢ συγγραφή αὐτοῦ ἄλλως ἐξεταζομένη. Κυρίως ἄξιαι προσοχῆς εἶνε αἱ συμβολαὶ αὐτοῦ εἰς τὴν γνώσιν σπανίων τινῶν ζῴων, ὀλίγων γνωστῶν εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους, κυρίως εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἢ ὅλως νέων, ὧν πρῶτος αὐτὸς παρέχει τὴν περιγραφὴν. Οὐδ' εἶνε τοῦτο ἀνεξήγητον. Μὴ λησμονώμεν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρ' ὅλας τὰς χορηγηθείσας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ μαθητοῦ του εὐκολίας δὲν εἶχε τὴν εὐκολίαν νὰ ἴδῃ καὶ σπουδάσῃ τόσα ἤδη ζῴων, ὅσα ὁ ἐπιγενέστερος Ῥωμαϊκὸς καὶ βυζαντικὸς κόσμος, καθ' οὓς χρόνους ἡ μονοῦ παγκόσμιος τοῦ κράτους ἔκτασις καὶ ἰσχύς ὑπεβόηθη τὴν περιεργίαν τῶν φιλοθεαμόνων. Περιοριζόμενοι εἰς ἓν μόνον παράδειγμα λέγομεν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης γνωρίζει τὸν ἵπποπόταμον, τὸν ποτάμιον ἵππον ὡς καλεῖ αὐτὸν, ἀλλ' εἶνε λίαν ἀμφίβολον ἂν εἶδε τὸ νεῖλῶν τοῦτο ζῴον, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τοὺς ἐπὶ Σκαύρου τῷ 52 π. Χ. ἀγῶνας. Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ζῴα δὲν εἶδεν ὁ Ἀριστοτέλης οἷα ἔπειτα ἐν Ῥώμῃ καὶ Βυζαντίῳ ἐπεδεικνύοντο εἰς τὰ πλήθη. Οὕτως ὁ Τιμόθεος μετ' ἰδιαζούσης ἀκριθείας ποιεῖται τὴν περιγραφὴν ζῴου ἀγνωστού τῷ Ἀριστοτέλει, τῆς καμηλοπαρδάλεως. Καὶ ταῦτα διότι εἶδε τὸ ζῴον ἐν τῇ πατρίδι του ὁ Γαζαῖος ζωολόγος, ὡς ἀναφέρει, ὅτε διῆλθεν ἐκεῖθεν Ἰνδὸς τις φέρων δύο καμηλοπαρδάλεως καὶ ἑλέφαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς δῶρον εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον τὸν Δίκορον. Ὅτι δὲ τὰ ζῴα ταῦτα ἦσαν καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς Βυζαντινοὺς σπάνιον θέαμα ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας μνείας ἧτις γίνεται αὐτῶν καὶ πάλιν ὅτε μετὰ πεντακόσια ἔτη καὶ ὑπερέκεινα προσήχθησαν εἰς Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάρχον ἐξ Ἰνδίας καὶ ἐπεδεικνύοντο ἐκάστοτε εἰς τὸν λαὸν ἐπὶ τοῦ θεάτρου ὡς θαῦμα. Ἐπ' ἴσης δὲ περιγράφει ὁ Τιμόθεος καὶ τὸν λεόπαρδον καὶ τὸν πάνθηρα καὶ τὴν πάρδαλιν καὶ τὸν ἱπέλεφον καὶ τὴν ἱππό-

τιγριν καὶ τὸν ὄναγρον καὶ τὸν βούβαλον καὶ τὸν σούβον καὶ τὸν ῥινόκερων καὶ τὸν σπίγγον καὶ καὶ τὸν ἵππαγρον καὶ τὴν σφίγγα, ζῴα ὧν τινὰ εἶνε ἄγνωστα εἰς τε τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τοὺς μεταγενεστέρους ζωολόγους. Τινῶν ἐκ τῶν ζῴων περὶ ὧν ποιεῖται λόγον οὐδ' αὐτὸ τὸ ὄνομα εἶνε γνωστὸν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λεξικοῖς: τοιαῦτα εἶνε ὁ κορχότης, ὁ κατῶβλεψ, ὁ ἀρκτόμυς, ὁ τυφῶς, ὡς λέγεται ὁ αἰγύπτιος ὄνος. Τέλος ὁ Τιμόθεος εἶνε ὁ πρῶτος συγγραφεὺς ὁ ποιούμενος λόγον περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν καλουμένων κυνῶν τοῦ ἁγίου Βερνάρδου, καὶ διεφύλαξε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα τοῦ κυνείου τούτου εἶδους, ὄνομα νέον εἰς τὰ ἑλληνικὰ λεξικά, ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατον, τοῦθ' ὅπερ ἀνεπιφυλάκτως πρέπει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μεταχειζώμεθα πρὸς δῆλωσιν αὐτῶν. Ἴδου τί λέγει αὐτὸς ὁ Τιμόθεος ἐνθα ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἐκ μίξεως ἑτερογενῶν κατὰ τὴν θεωρίαν του προερχομένων νέων ζῴων: «οἶδα δὲ καὶ ἄρκτον» κυνὶ συνελθοῦσαν, ἐξ ὧν ἔλκει τὸ γένος ἄς κα-» λούσιν ἀρκτόκυνας, αἱ καὶ τὰ ἦθη κατὰ τὰς « Ἀλπεῖς ἔχουσι.» Τί ἄλλο εἶνε ἡ ἀρκτοκύων ἢ κατὰ τὰς Ἀλπεῖς διαβιοῦσα παρὰ τὸν κύνα τοῦ ἁγίου Βερνάρδου;

Τοιαύτη ἡ συγγραφή τοῦ Τιμοθέου, ἣν γνωρίζων ὁ Σουΐδας διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν αὐτῇ ζήτησιν τοῦ παραδόξου καὶ περιέργου ἔγραψεν ὅτι ὁ Γαζαῖος ζωολόγος συνέταξε βιβλίον περὶ ζῴων τετραπόδων θηρίων τῶν παρ' Ἰνδοῖς καὶ Ἀραβί καὶ Αἰγυπτίοις καὶ ὅσα τρέφει Λιβύη καὶ περὶ ὀρνέων ξένων τε καὶ ἀλλοκότων καὶ ὄφρων. Ἄν δὲ ταύτην, ὡς φαίνεται πιθανόν, τὴν συγγραφήν τοῦ Τιμοθέου ἐννοῇ ὁ Σουΐδας καὶ οὐχὶ ἄλλο αὐτοῦ ζωολογικὸν βιβλίον, τὸ ἔργον τοῦ Τιμοθέου ἦτο κατ' ἀρχὰς γεγραμμένον εἰς στίχους, ὡς καὶ τὰ Ἀλιευτικὰ καὶ τὰ Κυνηγετικὰ τοῦ Ὀππιανοῦ. Ἄλλ' ἐν ταῖς σωζομέναις τὴν σήμερον μεταγενεστέρας ἐκλογαῖς ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ πλὴν ποιητικῶν τιμῶν λέξεων οὐδὲν ἄλλο περιεσώθη ἔχον τῆς πρώτης ἐμμέτρου συνθέσεως. Καὶ τὸ μὲν ζήτημα τοῦτο θὰ ἐπασχολῆται εἰδικώτερον τοὺς φιλολόγους γνωρίζομένου εὐρύτερον τοῦ Τιμοθέου μετὰ τὴν γενομένην δημοσίευσιν τῆς κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου συνταχθείσης Συλλογῆς τῆς περὶ ζῴων ἱστορίας¹. Ἐνταῦθα δ' ἐρρήθησαν ὅσα εἰθεωρήθησαν ἀρκετὰ ὅπως γνωρίσωσιν οἱ ἀναγνώσται τῆς Ἔστιας τὸ τέως σχεδὸν πάντως ἄγνωστον ἔργον τοῦ Ἑλληνος ζωολόγου.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΒΡΟΣ

¹ Supplementum Aristotelicum editum consilio et auctoritate academiae litterarum regiae Borussiae. Vol. I. pars I. Excerptorum Constantini de natura animalium libri duo. Aristophanis historiae animalium epitome subjunctis Aeliani Timothei aliorumque eorum. Editit Spyridon P. Lambros. Berolini. MDCCLXXXV.